TẠP CHÍ NGHIÊN CỨU
PHẬT HỌC
CƠ QUAN NGÔN LUẬN CỦA TRUNG ƯƠNG GIÁO HỘI PHẬT GIÁO VIỆT NAM
ISSN: 2734-9195

Nghệ thuật Phật giáo của Jao Tsung-I từ Dunhuang đến hiện đại

ISSN: 2734-9195 16:15 16/04/2026

Ở đó, đường nét trở thành lời nguyện. Trong sự giản lược, ta chạm đến hiện diện. Trong từng nét bút, ta nhận ra dấu vết của hành trình tu tập kéo dài qua thiên niên kỷ, được kết tinh qua trái tim của một con người.

Trong hành trình tiếp cận **di sản Phật giáo**, có những con đường không bắt đầu từ kinh văn hay triết luận, mà khởi đi từ một nét bút.

Bài viết giới thiệu hành trình nghệ thuật và tâm linh của Jao Tsung-I (1917-2018), một học giả, họa sĩ, thư pháp gia lớn của Trung Hoa hiện đại, người đã tìm lại tinh thần Dunhuang (Đôn Hoàng) không qua sắc màu, mà qua đường nét.

Ở đó, nghệ thuật không còn là biểu đạt, mà trở thành một hình thức hành trì và mỗi nét vẽ, nếu đủ tĩnh lặng, đều có thể trở thành một con đường.

Dunhuang: Sự tái hiện của đường nét

Jao Tsung-I là một "bậc toàn tài" của văn hóa Trung Hoa thế kỷ XX. Ông từng thẳng thắn nhận định: *"Dunhuang ở Trung Quốc, nhưng nghiên cứu Dunhuang lại thuộc về Nhật Bản".*

Từ nỗi trăn trở mang tính học thuật và **văn hóa**, ông chuyển hóa thành lời hiệu triệu nội tâm: trở về Dunhuang để tìm lại "linh hồn đã thất lạc".

Hình ảnh được cung cấp bởi Jao Tsung-I Petite École

Điều ông tìm kiếm không giống những học giả từng đi thu thập kinh điển hay cổ vật, cũng không phải sự mê đắm trước sắc xanh azurite hay đỏ cinnabar của bích họa. Điều ông hướng tới là cốt lõi của Phật giáo Dunhuang được kết tinh trong một đường bút duy nhất, liên tục và không đứt đoạn.

Mogao Caves (quần thể hang động Mogao) được khai tạc suốt hơn 1.600 năm, từ thời Thập Lục Quốc đến nhà Nguyên, là một thế giới rực rỡ của chư Phật, Bồ Tát và thiên nữ. Tuy nhiên, chính sự phong phú của màu sắc lại phần nào che khuất những giá trị tinh tế hơn, đặc biệt ở các hang động thời Sui Dynasty và Tang Dynasty.

Các bậc thầy thời kỳ này đạt đến trình độ kỷ luật cao trong đường nét, nền tảng của mọi hình thể trong hội họa. Với Jao, **linh hồn** của Dunhuang không nằm ở màu sắc, mà nằm ở chính đường nét.

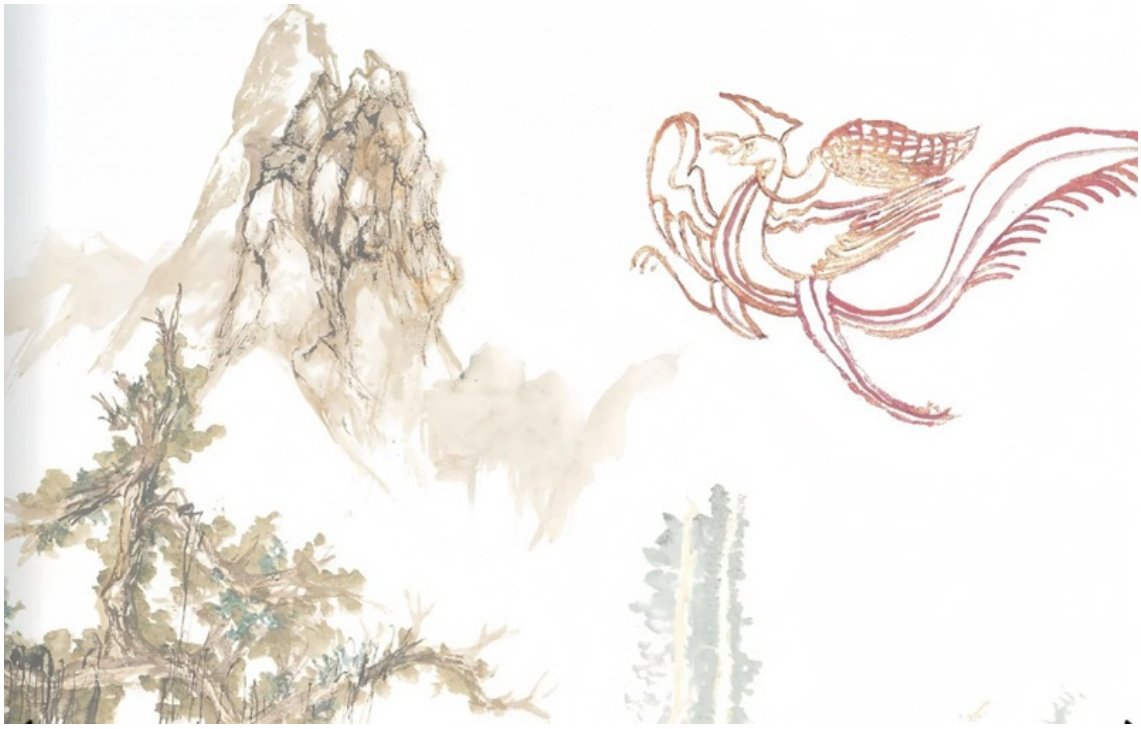

Hình ảnh được cung cấp bởi Jao Tsung-I Petite École

Trong các tác phẩm Baimiao (bạch miêu - vẽ nét đơn, không tô màu), ông lược bỏ mọi trang trí để phơi bày bản chất của nghệ thuật. Mỗi nét vẽ trở thành sự tập trung cao độ - gần với thiền định trong Phật giáo. Khi vẽ một vị Bồ Tát, ông không chỉ tái hiện hình tướng, mà dường như hòa nhập vào chính hình tượng ấy.

Hình ảnh được cung cấp bởi Jao Tsung-I Petite École

Hành trình của ông được định hình sâu sắc qua tình bạn với Zhang Daqian (1899-1983), danh họa từng sao chép bích họa Dunhuang trong nhiều năm. Chính Zhang Daqian đã nhận ra giá trị độc đáo trong cách tiếp cận của Jao và nhận xét: “Bạch miêu của ông, thiên hạ vô song”.

Theo gợi ý của Zhang Daqian, Jao tìm đến những bản phác thảo ẩn giấu phía sau kinh bản, những nét vẽ tự nhiên, không bị trau chuốt, nhưng lại lưu giữ tinh thần chân thực của nghệ nhân đời Đường. Từ đó, ông đi đến Paris, Tokyo để nghiên cứu các bản kinh Dunhuang lưu lạc, và năm 1975, công bố công trình Dunhuang Baimiao, đặt nền móng cho hướng nghiên cứu đường nét Dunhuang.

Bát Nhã Tâm Kinh: Khi thư pháp trở thành sự hành trì

Suốt cuộc đời, Jao Tsung-I chuyên tâm chép Heart Sutra (Bát Nhã Tâm Kinh - Prajñāpāramitā Hṛdaya Sūtra). Bản kinh chỉ khoảng 260 chữ, nhưng được ông chép lại mỗi ngày như một nghi thức đều đặn.

Hình ảnh được cung cấp bởi Jao Tsung-I Petite École

Qua hơn sáu thập niên, thư pháp của ông biến chuyển theo thời gian, khi điềm tĩnh thì nghiêm cẩn, khi biến động thì phóng khoáng. Đặc biệt trong những biến cố lớn như sóng thần Ấn Độ Dương năm 2004 hay động đất Tứ Xuyên năm 2008, ông càng chuyên chú hơn, như gửi gắm lòng từ bi qua từng nét mực: *gate gate paragate parasamgate bodhi svāhā.* (Tạm dịch: *Đi rồi, đi rooifm, đi qua bờ bên kia, đi hẳn sang bờ giác, thành tựu giác ngộ*).

Tinh thần cốt lõi của kinh - “Sắc tức thị Không, Không tức thị Sắc” cũng phản chiếu trong hành trình **nghệ thuật** của ông, từ khuôn phép đến tự do, từ hình tướng đến buông xả.

阿彌陀佛

Hình ảnh được cung cấp bởi Jao Tsung-I Petite École

Tại Lantau Island, bên cạnh Tian Tan Buddha, ông kiến tạo công trình Path of the Heart Sutra với 38 cột gỗ khắc kinh, sắp xếp theo hình vô cực. Người bước đi giữa không gian ấy như đang nhiễu quanh bảo tháp, để kinh dần hiển lộ qua từng bước chân và từng khoảnh khắc.

Ở đây, thư pháp không còn là tác phẩm để ngắm nhìn, mà trở thành lộ hành trải nghiệm.

Hội họa thiền: Đường nét như biểu hiện của giác ngộ

Ở giai đoạn sau, Jao Tsung-I dấn sâu vào hội họa Thiền (Chan painting), đồng thời tiếc nuối khi truyền thống này dần bị lãng quên tại Trung Hoa, trong khi lại được gìn giữ tốt tại Nhật Bản.

Ông kế thừa tinh thần của các họa gia như Liang Kai (khoảng 1140-khoảng 1210), Muqi Fachang (khoảng 1210-khoảng 1269) và Yu Jian (thế kỷ 12 đến đầu thế kỷ 13), những người sử dụng những nét bút giản lược nhưng mạnh mẽ để biểu đạt sự giác ngộ. Bên cạnh đó, Jao đã nghiên cứu sâu sắc các tác phẩm Thiền tông của Bada Shanren (1626-1705), học hỏi cách để tinh thần có thể hiện diện trực tiếp trong từng nét vẽ.

Bản phác thảo Hẻm núi Grand Canyon (1990) được in lại trong cuốn Hẻm núi Kucha (2005). Hình ảnh do Jao Tsung-I Petite École cung cấp.

Năm 2003, ông sáng tác tác phẩm lấy cảm hứng từ “Chặt tre - xé kinh” của Liang Kai, thể hiện phong cách phóng túng nhưng vẫn giữ được bản sắc riêng. Những tác phẩm này không phải là sự mô phỏng, mà là những diễn giải sống

động, kết hợp sâu sắc giữa học thuật và sáng tạo cá nhân.

Trong góc nhìn Phật giáo, những bức tranh ấy không nhằm minh họa giáo lý, mà là Pháp được tái hiện qua nghệ thuật. Một nét bút, nếu được nhìn đúng, có thể hiển lộ tâm giác ngộ.

Ở giai đoạn cuối, ông mở rộng không gian sáng tạo ra vùng Tây Bắc, từ Dunhuang đến Turfan và Ngọc Môn Quan, đề xuất một hướng tiếp cận mới trong hội họa Trung Hoa. Trong tác phẩm Grand Canyon of Kucha (2005), đường nét Dunhuang được ứng dụng để khắc họa núi non và sa mạc, đưa tinh thần Phật giáo vượt khỏi hình tượng, hòa vào thiên nhiên.

Đường nét vô tận

Nghệ thuật của Jao Tsung-I là một thành tựu thầm lặng nhưng sâu sắc của thời hiện đại. Từ Bạch Miêu Dunhuang, thư pháp Bát Nhã Tâm Kinh đến hội họa Thiền, ông đã làm sống lại những kỹ pháp cổ xưa như một hình thức thực hành tâm linh.

Nếu đứng trước bích họa Dunhuang, người ta có thể choáng ngợp trước một "bản giao hưởng thị giác" rực rỡ. Nhưng khi đối diện tranh Bạch Miêu của ông, cảm giác lại giống như bước vào một không gian tĩnh lặng, nơi chỉ còn một âm thanh ngân dài trong đêm.

Ở đó, đường nét trở thành lời nguyện.

Trong sự giản lược, ta chạm đến hiện diện. Trong từng nét bút, ta nhận ra dấu vết của hành trình tu tập kéo dài qua thiên niên kỷ, được kết tinh qua trái tim của một con người.

Mỗi đường nét là một thoáng thấy Pháp. Mỗi nét bút là một bước trên con đường.

Thay lời kết

Trong thế giới ngày càng dư thừa hình ảnh và chuyển động, hành trình của Jao Tsung-I gợi mở một hướng trở về: không phải thêm vào, mà là lược bỏ; không phải phô diễn, mà là thấu đạt.

Một đường nét, nếu đủ tĩnh lặng, có thể trở thành thiền.

Một nét bút, nếu đủ chính niệm, có thể trở thành đạo.

Và như tinh thần của Bát Nhã Tâm Kinh đã chỉ ra: khi thấy rõ bản chất của hình và không, con đường ấy vốn chưa từng gián đoạn, chỉ là ta có nhận ra hay không.

Tác giả: **Rebecca Wong**/Chuyển ngữ và biên tập: **Thường Nguyên**

Nguồn: buddhistdoor.net